

R. Simon

(1)

עש"ו

עמ"י

ס פ ר

תולדות שמואל

חלק שלישי

קובץ גדול (והרבה חידושי דינים מאשר חנני השית) על התרי"ג מצות דאורייתא ושבע מצות דרבנן מסודרים על סדר הפרשיות ומספרם סובב והולך על שיטות הרמב"ם והרמב"ן והסמ"ג וזכרונם לברכה. וזה החלק כולל המצות של פ' יתרו ורובו מחזיק ה' שבת בכיבוד רחובות הלכות קבועות כמסמרות נטועות מסודרים על סדר הליש מלאכות בסדר נאה ומתקבל והרבה חידושי דינים בענין המצאות חדשות שונות שהמציאו בזמנינו הנוגעים לה' שבת ובסוף הספר הצגתי.

קונטרס אחרון

על ספרי תולדות שמואל חלק ראשון וחלק שני תוכו רצוף הערות רבות הן משלי והן מאחרים וגם כללים חדשים והוספות רבות על ספרי הגיל חלק ראשון וחלק שני

כל אלו חוברו יחדיו בעזרתו יתכ"ש מאתי הצעיר באלפי ישראל:

מאיר בלאא"מ מ"ה שמואל הלוי שליט"א

ז"נ. גא' כ"ז וז"נ ש"ג. (31)
(1303 קמ"ן ב"ש"ג תמו מ"ד"ג)

ונקדשין על שאר משקין אלא על הפת ואפי' יין ונלו' לו אלא שאין חציב עליו כמו הפת ק"ל ג"כ הרמזים ז"ל דמקדש על הפת אפי' לכהמילה וכ"פ להלכה צקידור דר"מ וכמקדש על הפת וניח ידיו על הפת עד גמר הקידוש דכנוו סלריך לאחור צידו את הכוס כמקדש על הכוס כיכ לריך לאחור הפת כמקדש עליו [כיכ המוג"א כאן] ודע דגם אם אין לו לחם משנה או אפי' כבר אחר שלמה ה"ו נקדש אפי' על הפרוקה וצלבד שמה" עכ"פ כזית [כיכ צקידור דרך החיים] וכ"ז לפי"ד הרמזים ז"ל וקיימתו אצל טעם ר"ת ז"ל שעל הפת אין נקדשין כלל אפי' אם אין לו לא יין ולא שאר משקין כמ"ש המוג"א צק"ק ח' ולחרא"ש ז"ל צלילה אם אין לו יין לא יקדש על שאר משקין אלא על הפת אצל צוקר יותר טוב לצרך על שאר משקין נלקדש על הפת כי אם יקדש צוקר על הפת אין כאן טום שינוי ודברי טעם הם [ש"ע ק"י רע"ז ק"ט] וכן המנהג פשוט בדברי הרא"ש [רנ"א ס"ג] ודע דגם קידוש היום הנקרא קידושא רצא אם יין ונלו' צעיר יקדש על היין דווקא לא על שאר משקין כמבואר להדיא בש"ע ק"י רפ"ט ק"צ ומ"מ אם היין צוקר אין ונהרין אחר היין כיון שאין צו חיוב גומר כמו צלילה ונשיה לא כהגו אפי' גדולי ונדינתו לצרך על היין ציום ומ"מ נ"י שנוצרך גם ציום על היין עושה וודאי מלוה וזן המוצמר [טו"ז] ק"י רע"ז ק"ק ו' ועיין במג"א ק"ק ט' הציא צסס המהרש"ל ומהר"י שכנא ושאר גאונים שהיו נקדשין צוקר על הסבר אעפ"י שה"י להם יין צציתם והגם שהצ"ח מונה עליהם ומ"מ המוג"א לימד עליהם זכות] ולענין לקדש צוקר עליין סרק כחצ המוג"א צק"ק ו' שאין לקדש עליו רק צנוקוס שהיא חומר נדינה וצפערי תשובה ק"ק צ' הציא צסס הא"ר דגם אם היא חומר נדינה ג"כ אין לקדש עליו אפי"כ יכול לשמות מלא לוגמיו שלא צהפקק וצצאה"ט ק"ק ז' כחצ צסס הנ"ש והלק"ט סמקדשין צוקר על י"ש ועיין צתשו' מהרש"ס ח"א ק"י קע"ה הציא צסס ג' לדיקים מפורס"י ונחלמודי צעש"ט ודורות שלפנינו סנככוונו צנוכוון לקדש ציום על כוס קטן של י"ש שאינו מחזיק רציעית כדי להורות הלכה לחלמודים.

ח חומר נדינה הנזכר צכיוו היא המשקה כרוב שתיית המנוון והמשקה הזה צכל יום וגם ז"ל דווקא היכי שאין יין מלווי צכל העיר צכל ימות הסנה אצל אם יין מלווי צעיר אעפ"י שרוב שתיית המנוון ומשאר משקין אין עליהם דין חומר נדינה וי"א דגם אם יין מלווי צעיר כל שלא גדל עכ"פ יין הרצה [כיכ המוג"א צק"י קפ"צ ק"ק ד' דגם אם גדל ועש' יין קציע העיר אין צכך כלום] צשיעור נהלך יום קציע העיר ג"כ הדין כן [כיכ המוג"א סס צק"ק ו' עפ"יו שציאר צש"ע הרש"י ק"י רע"ז ק"י עי"ש] והנה צהלק"ט צחלק א' קינון ט' כחצ דחומר נדינה לא נוקרי אלא משקה המשכר וכ"כ הגאון מהרש"ס ומצערזאן צהגהותיו על האר"ח הנדפס צכפר אורחה חיים צק"י ל"ו אות ד' הציאו המנ"ח צשיורי ונחה צק"י ל"ו אות ג' עי"ש *ולענ"ד ל"ע צזה כי מלסון הש"ע כאן וצק"י קפ"צ ק"צ שאומר מוז' וזן חיים וצשונע להדיא דלא אחי לאפוקי אלא מ"ס דווקא או שאר משקה כיו"צ כגון הצחרש"ט וכדוונה לו אצל משקה ט"ס לה חשיבות והיא שתיית רוב המנוון צנוקוס היא נוקרי שפיר חומר נדינה אפי' אינה משקה המשכר וכן נראה מדברי המוג"א צק"י רפ"צ ק"ק ק"ק צ' סכחצ שמוי לאקרי"ן לא נוקרי חומר נדינה כיון שאין רגילין לשותוה רק צפקח וצשונע להדיא דחילו היו שותין אותו כל הסנה הי' נוקרי שפיר חומר נדינה אעפ"י סגס היא אינו משכר ודע דהא דצעי"ן ק"שחו רוב המנוון אותו משקה כל ימות הסנה הטעם נ"ס דעי"ן נוקרי המשקה זאת חומר נדינה צלוותו ונקוס כל ימות הסנה ומ"מ גם אם אין שותין המשקה היא רק צזון ידוע צסנה כגון יין תפוחים וכיו"צ ששותין רק צפקח כהי דזה לא ונהני שמהא עליו תורת חומר נדינה כל משך הסנה אצל עכ"פ צעת שהיא משקה רוב המנוון מיקרי עכ"פ שפיר חומר נדינה כמבואר צדגול מרצצה צלו"ח ק"י קפ"צ על המוג"א ק"ק ג' ודלא כא"ר שהציא סס. ודע עוד שמה שאומרנו דחומר נדינה מלווי צשתיית רוב המנון עם המשקה היא צכל יום הכוונה היא שרגילין לקצוע עליו סעודותיהם כמו שקוצעין על היין צנוקוס שהיין מלווי אצל אם אין רגילין לקצוע עליו סעודות"י אפי' שותין אותו כל היום ומשנת שאין

שאין זה צגדר חומר נדינה ההכ"א סס וכן נראה קפ"צ ק"צ סכחצ ח"ל נדינה היא סכר וקוצע ולפי"ו שפירט סס דצרי' רגילין צו הרצה ומ"מ ו' עליהם סעודה עכ"פ אין וכ"כ המנחת סצת צק"י צמומה חדשה סס הכר צק"י ל"ו צסס קונטרס צצוקף ספר א"ח סשונע צ' שלפניו סהורו להצדי' וסאחד ומלווי הדור צרכה צכוס של קאס משקה שהיא עשוי' לכ' ה"ו נקרא חומר נדינה לו יין ולא סהן חומר נדינה אינו מלפה סיציאו לו אם ימתין עד חלות לילה להמתין כלל אלא אוכל הפ"ע ועיין צשערי חס צסס הצרי' שהציא צסס אם מלפה סיציאו לו לומר ונוסיק סס שא לאותהין עד לומר אצל לאכול אפי' ידע צו ס"י ג' דיני קידוש א' אין קידוש אלא צ' נדצרי קצלה דדרס צנוקוס קריאה סס תה רע"ג וכ"כ המוג"א סס סעודה הוי רק הקנה ז"ל צפקחים ק"א ע"ל ועי"ש צלו"ח חדש הוכיח וכ"כ הל"ח סס צד"ה נ' והשועות יעקב כחצ ד' אם קידוש על היין הוי נ' לפנה חסוב ונקוס אחד (ומ"מ לכהמילה לריך הר"י ז"ל ומחזיר גם ו' צדיעצד לריך לחזור

שקה כרות
 יום וגם זה
 העיר כל
 יד אעפ"י
 אין עליהם
 יין ואלו
 יכה [כ"כ]
 גדל מעט
 נור והלך
 עם צ"ק
 רע"ג ק"י
 ע' כהנ
 ה המוכר
 הותיו על
 צ"ק ר"ן
 צ"ק ר"ן
 עון הש"ע
 עון המים
 אלא ויס
 הצארש"ט
 וזה והיא
 זרי שפיר
 ושכר וכן
 ק"ק צ'
 ז' נדינה
 ח נשנוע
 הסנה הי'
 היא אינו
 צ' ההמון
 וס דע"י
 חו ונקוס
 המסקה
 תפומים
 זה לא
 כל משך
 וצ' ההמון
 ר בדגול
 ק"ק ג'
 שאנרנו
 המסקה
 לקצוב
 וצ' ונקוס
 ובע עליו
 ח ומשנוע
 שאין

סאין זה בגדר חומר נדינה. [כ"כ צ"ע צעל
 החניא סס וכן נראה קלח לטון רנ"א צק"י
 קפ"צ ק"ב שכהז וז"ל ועוד דהא עיקר חומר
 נדינה היא סכר וקוצעין הסעודה עליו אלא
 דלפ"י שפירס סס דצרי' המג"א אין משס ראי'
 ולפ"י ז"ל דמסקה הטי"א וקאווע וכדומה אפי'
 רגילין צו הרצה מ"נו כיון שאין רגילין לקצוב
 עליהם סעודה עכ"פ אין זה מקרי חומר נדינה
 וכ"כ המנחה שבת צק"י ל"ו ק"ק ט' ע"י"ש אצל
 צומחה חדסה סס הנדפס צקיף הספר הציא
 צק"י ל"ו צסס קונטרס עובר אורח הנדפס
 צסוף ספר א"ה שסנוע צסס גאוים רצים מדור
 סלפכיו סהורו להצדיל על כוס ט"י"א מתוקה
 וסאחד וגאוני הדור קיים כל ימיו כוס של
 צרכה צכוס של קאפעע כי לפי דעהם כל
 וסקה סהיא עשו"י לכבד צו אורחים וכיו"צ
 ה"ז נקרא חומר נדינה ע"י"ש

מאני שאין לו יין ולח פת ולא שאר ונקין
 סהן חומר נדינה אינו ונקדס כלל ונ"ו חס
 מלפה סיציאו לו חס היא צקידוש של לילה
 ינותין עד חלות לילה אצל צקידוש היום א"ל
 להמתין כלל אלא אוכל צלא קידוש [וג"א ק"ס
 רפ"ע וע"י צעערי השובה צק"ס רע"ג הציא
 צסס הצר"י סהציא צסס ונהר"י ונלכו סצבילה
 חס מלפה סיציאו לו לנוח ציום ינותין עד
 לנוח ונסיק סס שאס אינו ונלעער יחוויר
 להנותין עד למחר אצל חס ונלעער ונהר לו
 לאכול אפי' ידע צוודאי סיציאו לו ונחר]

ס"י ג' דיני קידוש במקום סעודה

א אין קידוש אלא צנקוס סעודה (ועיקרו
 מדצרי קצלה דדרסינן וקראה לשבת עונג
 צנקוס קריאה סס תהא עונג. כ"כ הצ"י צק"י
 רע"ג וכ"כ המג"א סס צק"ק א' דקידוש צנקוס
 סעודה הוי רק תקנתא דרצנן אצל הרח"ס
 ז"ל צפקמים ק"א ע"א ק"ל דהוי דאורייתא
 וע"י"ש צאור חדש הוכיח סזהו ג"כ סיקת הרצ"ס
 וכ"כ הל"ח סס צד"ה עוד צפשיטות דהוי ונה"ת
 והיסועות יעקב כהנ דהלוי צפלוגתת הפוקקים
 חס קידוש על הי"ן הוי ונה"ת) וצחדר אחד ופנה
 לפנה חסוד ונקוס אחד אפי' היא תרקלין גדול
 (ומ"ו לכהחילה לריך נרחוויר גס צזה כי
 הר"ף ז"ל ונחוויר גס ופנה לפנה וק"ל דאפי'
 צדיעצד לריך לחזור ולקדש ע"י"ן מג"א סס

ק"ק א' וצומחה"ס סס וע"י צומ"צ ק"ק ג' כהצ
 סכ"ז כסלח הי' דעתו לכך ונתחילה אצל חס הי'
 דעתו לכך ונתחילה אפי' לכהחילה אין להחוויר
 צופנה לפנה. ודע דצחדר אחד ופנה לפנה
 אפי' אין רואה ונקומו הרחשון כגון סנופקיק
 אחד ונתשנוסי הצ"ת או אחורי סנור וכיו"צ
 חסוד ג"כ כנוקוס אחד כונ"ש המג"א צק"י
 קע"ח ק"ק הי' והגרס"ז והמג"ז ג' צורים סס
 והמ"י"א צכלל כ"ט וע"י"ש צפרנו"ג צנוס"ז ק"ק
 ט' דכל סהיא עכ"פ תוך ד"ח חסיצ ונקוס אחד
 ונוס ואינו אפי' צכלל ופנה לפנה אפי' צלא
 שוס וניעה חס היא ונוקף ונחילות עכ"פ ואפי'
 צאינו ונוקף יכול ג"כ לסכות תוך ד"ח ע"י
 וניעה קטנה עכ"פ ודע עוד סנו"ש הרנו"א
 צק"י רע"ג ק"ק א' דונצ"ת לסוכה חסוד רק
 כנופנה לפנה וניירי כגון סהסוכה עשייה צתוך
 הצ"ת עלונו ע"י סהסיר הגג סצאנולע הצ"ת
 ועשה סציצו ונחילות לסס סוכה שאין זה חסיצ
 ונחילה לענין זה כיון שאינו עשו"י להשנו"ש אלא
 לסס ונלות סוכה אצל סוכה סהיא עשייה חוץ
 לצ"ת הו"ל עם הצ"ת כדיו ונחדר לחדר כנו
 שפירס דצרי רנו"א צנוג"א סס והא"ר ונאנור
 ונדרכי והגר"א פליגי על הרנו"א גס צזה ע"י"ש
 צצ"אור הלכה לצעל הנו"צ) ו"א סכל סרואה
 ונקומו (אפי' ע"י חלון ואפי' רק ונקלת ונקומו
 ונג"א סס) אפי' וצ"ת לחלר א"ל לחזור ולקדש
 ו"א עוד שאס קידש צנוקוס אחד על דעת
 לאכול צנוקוס אחר חס הצ' ונקוונות סס עכ"פ
 תחת גג אחד אעפ"י שאין רואה ונקומו הרחשון
 כגון ונחדר לחדר או ונא"רל לארעא ג"כ
 ונהני [ס"י"ע ק"י רע"ג ק"א וע"י"ש צעערי השובה
 ק"ק א' צסס הנוח"צ צסס ספר הצמים שאס
 הנוקוס סדעתו לאכול סס היא קרוצ כ"כ לנוקוס
 סקידש עד סאפסר להעוונד צנוקוס סדעתו
 לאכול לשנוע דצרי הנוקדס הי' ונהני אפי'
 חס אין הצ' ונקוונות תחת גג אחת *ול"ע
 לעני"ד צשיעור זה כי הלא הדצד ידוע שאין
 כל הקולות שוין וא"כ נהה דצריך לשיעורין
 ונאן ופיק ואלוי ונשערין צקול ציכוי של אדם
 ציכוי וכ"ז היכי סהנוקדש צעלנו הולך אח"כ
 לנוקוס קרוצ לכעוד אצל מי סעוונד צצ"תו
 וכולתן ערוך לפכיו וסוונע את סכנו סנוקדס
 הי' יולא לכר"ע צקידוש זה חס נכתוון סוונע
 ונשנויע כנוצאר להדיא צסו"ע סס ק"ן וכן
 עיקר

4

נסדר ב'תרס"ח

7 הרבנית מפריסטיק

← הרבנית הצדקנית מרת פיגא בילא, נתגדלה ונתחנכה בבית אביה הגאון הקדוש משינאווא זי"ע, ושם ספגה קדושה ויראה ואהבת השי"ת.

בינה יתירה חספה עליה ממרומים, ואחיה הגה"ק מציעשנוב זצ"ל היה אומר לאחיו הרה"ק רבי משה משינאווא זצ"ל: דע כי עלינו לברך ברכת הגומל על ש"פיגא בילא" אינה אלא בת לאבינו הקדוש, כי אלו היתה בן, היינו חייבים לארוז את חבילותינו ולנסוע אליה על שבת... (א) כבר העיד עליה פעם אביה הגה"ק, שהיא אחת משלש נשים צדקניות שבדור. (ב)

חשובה מאוד היתה בעיני אביה הגאון הקדוש. סיפר כ"ק זקיני הגה"צ רבי אלטר יעקב יצחק וואגשאהל אבד"ק לאנצהוט זצ"ל, (ג) שהרה"ק משינאווא לאחר הסתלקותה של זוגתו הרבנית לא היה אוכל אלא ממה שבישלה בתם הרבנית מפריסטיק. וגם לאחר שנשא זוגתו האחרת, המשיך לאכול אך ורק מכישולי בתו עד יומו האחרון. (ד) בקשר לזה סיפר עוד זקיני הרה"צ הנ"ל, שפעם מצאו

- א. מפי הרה"ח הישיש ר' אהרן שטערן ע"ה.
- ב. מפי כ"ק חו"ז הגה"צ מפשעווארסק שליט"א.
- ג. עי' אודותיו בפרק ט"ו הערה ל"ט.
- ד. מפי מו"ח הגה"צ ר' לייביש לייזער שליט"א.

6

גוט זיין, אללע צייטן גייען נישט אוועק מיט איין מאהל, עס וועט נאך איי"ה קומען דיא צייט וועסט אללעס אין פריידן פערציילן.

כ"ד וואס גריסט דין און ווינשע דיר כט"ס

הק' פיגא בילא הלבערשטאם

מיינע ליבע קינדער גריסען דין, אויך בתי הצנועה חנה מרים תחי' גריסט דין פריינדלעך, זיא האט צו מזל איין זוהן געבוירען, חנוכה איז געווען דער ברית. השי"ת זאל העלפין עס זאל זיין מיט מזל און עס זאל קומען א ישועה אויף אללע יודען.

מה' אשה משכלת

מלומדת היתה הרבנית בדיני השלחן ערוך. מנהג ישר נהגה בעצמה, שאחר שגמר בעלה את הקידוש בליל ש"ק ויו"ט, פתחה פיה לדבר ולשוחח ולהפסיק בטרם טעמה מן היין, כדי להראות שאינה יוצאת בכרכת בפה"ג שלו ותוכל אחרי כן לברך מעצמה כשתשחה. (י"ח)

עוד נהגה עפ"י אביה הגה"ק משינאווא, וכך ציוותה ולימדה גם לאחרים, שביום שבת בבוקר בעת שתיית הקאווע ימלאו את כוסותיהן על גדותיהן, כדי שתהא השתייה במקום קידוש, כי הקאווע חשוב כחמר מדינה לצאת בזה ידי חובת קידוש. והטעם שנכון שיקדשו בבוקר הוא, דהואיל והנשים באמנם ברכת התורה לחודא כבר יצאו בזה מצות התפלה לדעת הרמב"ם (הובא במג"א סימן ק"ו), נמצא שנחשב אצלם אז כלאחר התפלה, וממילא כבר חל עליהם חובת קידוש באם חפצים לטעום אוכל או משקה. (י"ט) L

יח. מפי כ"ק חו"ז הגה"צ מפשעווארסק שליט"א. והנה בסידור דרך החיים איתא שאין לעשות כן, דהוה כגורם ברכה שאינה צריכה. אך העיר חו"ז דמכמה דוכתי נראה שמי שאינו רוצה לצאת בכרכת חבירו, אלא רוצה לברך בעצמו, אין זה ברכה שא"צ, דמצוה בו יוחר מבשלוהו. עיין שו"ע או"ח סימן ר' סעיף ד' (ועי' שע"ת שם, אבל נהגו ישראל כהמחבר). וסימן קצ"ג במג"א סק"ב, בענין לומר מלה במלה עם המברך. ולהדיא כתב כן הט"ז ר"ס תרע"ז שאין בזה משום ברכה לבטלה, יעו"ש. יט. מפי כ"ק חו"ז הגה"צ מפשעווארסק שליט"א.

כרוב ועדשים היתה הרוב כן נתנה לבחור לחזור ול

קמו

רבינו הוקיר את אמו

פעם הגיש אדם אחד בהחדר. גחין ולחיש רבינו בקריאת פתקאות. ויעש ו

הרה"ח ר' חיים כ"ץ ע לבתו נככדות עם הג"ר ש נחמ"י קארניצער אבד"ק הר"ש הנ"ל יש שני חש ישתדך עמו. השיב רבינו

ב"ה, אור יום ג

שלום ורב טו

כ

השי"ת ירחם יחי' ויודיענו ב" אודות שאלתו להשיב, אמרה לי הסכמה, ויתן הש רוויחא, וכן הנני

- כ. מפי כ"ק חו"ז הגה"צ ולבדוק, הוא להחמיר יו"ד סימן פ"ד ש"ך סי משינאווא רצה בזה לצ דאדרכה, בדיקת נשים
- כא. מפי הרה"ח בנש"ק ר
- כב. המכתב נתקבל מאת הר חן לו.

בְּעוֹשֵׁהָ

עוֹרֵי מַעַם ה' עוֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ

שׁוֹ"ת

נִשְׁמַת שַׁבָּת

מֵל שְׂרָה

חֶלֶק ב'

בּוֹלָל בִּירוּרֵי הַלְבוּת בְּהַלְבוּת שַׁבַּת הַמִּצְוִיִּים

(הַשִּׁיבִים לְשׁוֹ"ע סוֹ רַע"א - ש')

כֹּל אֱלֹהִים חוֹבְרוּ יַחְדָּיו כְּעֹזֶרֶת ד' יִתְבַּרַךְ וַיִּתְעַלֶּה

ע"י הַצַּעִיר בְּאַלְפֵי

יִשְׂרָאֵל דּוֹד הָאַרְבַּעַנְעָם

דַּב דְּבִיהֶמ"ד "יִשְׂרָאֵל וְהַזְמִינִים"

וּמו"צ בְּבֵית הַרְוָאָה שְׁע"י הַתְּאֻחְדוֹת הַרְבָּנִים

מַח"ס יִשְׂרָאֵל וְהַזְמִינִים ג"ת, שׁוֹ"ת וַיְבָרַךְ דּוֹד ב"ח

סֵפֶר חִינוּךְ יִשְׂרָאֵל, ס' נִשְׁמַת יִשְׂרָאֵל

שׁוֹ"ת מִקְדָּשׁ יִשְׂרָאֵל, וּשְׂא"ס

בְּרוֹקְלִין נ.י. - ט"ו שְׁבַט שְׁנַת תַּשְׁס"ה לַפ"ק

דְּפוס "הַכְּתָב"

זר מדינה בעיר.

רק על יין בקידוש המוכרח ס"ט מובא שין על שכר זים דלכו"ע שין אלא על א, ולא חמר יקים דהיכי ולכה כ"א ז הרמב"ם א מהרא"ש פתא, אבל הרמ"א וכן לה דקידוש א כרמצינו מיין, זכרו למד מקרא זכ"ם מודה "ם מודה ינה (שרוב

כשאינן יין ודם, וכ"ה אין לו יין" ינו במקום ויין (בחי" ז הרבנים ש בסעודת עיר, תמה נ דפשיטא יוצא דאף ז"מ מצוה

דוקא לקדש על היין, ולשון השו"ע (בסי' רפ"ט ס"ב) דבמקום שאין היין מצוי הוא שכר ושאר המשקין חוץ מן המים חמר מדינה ומקדשין עליו, וכ' עלה המ"ב דמשמע דאילו במקום שהיין מצוי אין לקדש על השכר (ושאר משקין) [מיהו יש לדחוק ולפרש דאילו במקום שהיין מצוי אז בני"א קובעין שתייתן על היין וממילא דשכר לא הוא חמר מדינה, אבל במקום דנחשב לחמר מדינה באמת מקדשין עליו אף כשמצוי שם יין] וכ"כ הרמ"א לגבי ברהמ"ז (בסי' קפ"ב ס"ב) שאף שיש ליישב במנהג לברך ברהמ"ז על השכר מ"מ "מצוה מן המוכרח" לברך על היין, והטעם בשו"ע הרב שם דמ"מ בכל אופן יין חשוב יותר.

ובשו"ע (סי' קפ"ב ס"ב) מבואר דבמקום שאין היין מצוי והשכר או שאר משקין הוה חמר מדינה מברכין עליהן (חוץ מן המים) ומשמעות השו"ע דאילו במקום שהיין מצוי לא יתכן ששאר המשקין יהיו נחשבין לחמר מדינה, אבל הרמ"א כתב דמנהג לברך ברהמ"ז על השכר אף שנמצא גם יין בעיר דלא מיקרי מצוי כיון שהוא כיוקר, ואי אפשר לקנות יין בכל סעודה, ועי"ש במ"ב (סקי"ג) דמ"מ היתר זה (שהיין כיוקר) לא שייך לגבי קידוש והבדלה שאינו בכל סעודה וסעודה, וצריך לחזור אחר יין דייקא.

* * *

סימן ק"א

שאלה - גדר חמר מדינה.

76 תשובה - יש הרכה שיטות (וגדרים) בדבר (ונפק"מ גדולה בין השיטות) ואפרטם אחת לאחת.

א **משקה המשכר.** בשו"ת הלכות קטנות (ח"א סי' ט') כ' דחמר מדינה היינו דוקא משקה המשכר, וכן מובא משם הגר"ח מוולאוין ז"ל שחמר מדינה לא מיקרי אלא משקה המשכר,

וכ"כ בשו"ת רד"ל (סי' ד') דחמר מדינה היינו דוקא משקה המשכר והמשמח ושותין אותו כדרך משקה היין שקובעין בסעודת משתה ושמחה, ועל כן טיי וקאווע לא חשיב חמר מדינה (עוד שם דלהבדלה מצוה להדר אחר יין אף שיש לו חמר מדינה, וכן הסכים בשו"ת שם משמעון (סי' י"ד, ועל כן אין לקדש על חלב שלנו שאינו משכר, וכל שכן לא על טיי וקאפה) [ולפי זה הא דמקדשין על סחיטת ענבים אפילו שעדיין אינו משכר צ"ל כיון שסופו לשכר, או משום דכל ששם גפן ויין עלה לא בעינן שבפועל תהא משכר, וזה דלא כמו שכ' בס' שש"כ (פ"ס ס"ז, ועי"ש בהערה י"ד) "דלכו"ע" לא בעינן משקה המשכר דהא מיין ענבים ג"כ אינו משכר והוי כיון ממש] אבל ע' בס' תולדות שמואל (דף כ:): שהניח דברי ההלק"ט בצ"ע דמדברי השו"ע כאן ובסי' קפ"ב משמע דלא בעינן משקה המשכר, אלא משקה חשוב שהיא שתיית רוב ההמון במקום ההיא, וע' להלן ובסימנים שלאחר זה.

ב **שדרך בני"א לקבוע עליהם סעודתן**

במקום יין. איתא בשלטה"ג (פסחים דף קז) משם הריא"ז דחמר מדינה הוא משקה שבמקום שקובעין סעודתן על השכר ורוב שתייתן שכר או השכר הוא להן כמו יין ומבדילין עליו ומקדשין עליו ברהמ"ז עכ"ד, וכ"ה בשו"ע הרב (סי' קפ"ב ס"ב) דגדר חמר מדינה היינו משקין שרוב אנשי המקום דרכם לקבוע עליהם סעודתן כמו שקובעים על היין במקומות שהוא מצוי, אלא שבעינן ג"כ שיהיה משקה חשיב (כשכר), אבל משקין הגרועים כמו בארש"ט אין להם חשיבות יותר ממים, אפילו במקום שדרך רוב אנשי העיר לקבוע סעודה עליהם, לפי שאינו נקרא חמר מדינה אלא מה שיש לו חשיבות באותה מדינה "כעין חשיבות יין בכל המדינות" (ואפילו אינו שתיית רוב אנשי העיר אלא שותין אותו לפרקים בלבד מפני חשיבותו, כמו מע"ד במדינות אלו).

ועיין עוד בדבריו (בסי' תע"ב סכ"ט) דחמר מדינה היינו "משקין חשובין שהם באותו העיר במקום יין", כגון מי דבש במקומות שרגילין לשתותו, אבל לא שאר משקין הגרועין כגון מי תפוחים (שקורין עפ"ל-טראנק) ומי זנגביל (שקורין אינגב"ר-וואסער) ומי שורש (שקורין לאקרי"ץ) שאע"פ שרוב שתיית הבינונים באותה העיר הוא ממשקה הללו, מ"מ כיון שאינן משקין חשובין הרי הן כמו מים שאף שרוב שתיית העיר הוא מים אין נוטלין אותן לכוס של ברכה יעו"ש, ועי' בסי' ברכת הבית (שער מ"ז ס"ב) שחולק על החי"א שמתיר בשעה"ד להבדיל על משקה קוואס, ולא חשיב חמר מדינה אלא משקין ששותין אותו במקום יין, לא במשקין ששותין במקום מים דהוי בכלל מים, ואפילו בדיעבד לא יצא.

ועי' בסי' קצוה"ש (סי' קצ"ז בבדה"ש סק"ז) לדבריו חמר מדינה היינו משקין שקובעין סעודה עליו, דהיינו שמביאים אותו על השולחן בחוץ הסעודה או לאחריה במקום יין, ועיין נמי בשו"ת לבושי מרדכי (מהדו"ת סי' מ"ח) דחמר מדינה היינו מה ששותין מחמת הסעודה ובתוך הסעודה, ומוכח מדבריו דאם שותין אותו גם לעצמן (אף ששותין אותו גם לצורך הסעודה) דלא מהני.

76 ג] משקה שמכבדים בו אורחים (כשמשיחים). בסי' תולדות שמואל משם כמה גדולים דכל משקה שמכבדים בו אורחים הוי חמר מדינה, ועל כן טיי מתוק וקאפפ"ע הוי חמר מדינה, וכזה כ' בשו"ת אגר"מ (חאו"ח ח"ב סי' ע"ה) דחמר מדינה הוי משקה שמכבדים בו אורחים בשעה שיושבים ומשיחים עמו, ואינו כמים ששותין רק לצמאון, ועיי"ש שעל כן בשעה"ד מקדשין על טיי וקפה וחלב.

ואגב בקונטרס מנהגי ותיקין שבסי' זכור לדוד (להר"ד פרענקל ז"ל, עי' שמ"ו) מביא

מהחזו"א זצ"ל דבזמנינו בירה לא חשיב חמר מדינה מאחר שבזמנינו רוב שתיית בני אדם הוא מיצי פירות (יותר מאשר רגילים בבירה), אבל בקובץ מבית לוי (גליון ט') (ניסן תשנ"ו) עי' כ"ן מביא משם בעל שבט הלוי שליט"א שביורה (שחורה ולבנה) אולי גם בזמנינו עדיין אפשר להקל בזה.

L * * *

סימן ק"ב

דשאלה - אם יין שרף חשיב חמר מדינה ומקדשין עליו [ושיעור צירוף השתיה].

תשובה - חשיב. נתפשטה ההוראה דין שרף חשיב חמר מדינה (עמג"א סק"ן) ויש לו כל המעלות של חמר מדינה הנ"ל. **אלא** שבנוגע אי גביה בעינן נמי כוס המחזיק רביעית, ואי בעינן שישתה ממנו מלא לוגמיו (רוב רביעית) עיין בדברינו בסי' שצ"ה לגבי קידושא רבא דיומא.

אלא שמבואר בא"ר (סוסקי"ג) דהיינו דוקא כשיכול לשתות "בהרבה פעמים" שלא בהפסק בינתיים מלא לוגמיו [וזה נמי כוונת השע"ת בסי' רפ"ט (סק"ג) שמביא משם הא"ר 'אא"כ יכול לשתות מלא לוגמיו שלא בהפסק בינתיים, ומש"כ בשע"ת כאן (סק"ז) משם הא"ר 'אא"כ יכול לשתות ב' פעמים מלא לוגמיו בלי הפסק, הוא ט"ס, וצ"ל בהרבה פעמים, וזה דלא כמו שמביא בערוה"ש כאן (סי"ג) משם הא"ר דדוקא כשיכול לשתות מלא לוגמיו "בבת אחת" ויוצא מדברי הא"ר דאף שבין הכל שוהה משך זמן עד ששותה שיעור מלא לוגמיו, מ"מ כיון שאינו מפסיק בין השתיות, אלא ששותה לגימות קטנות (מחמת חוזק היי"ש) ג"כ מהני ודוק, וצ"ע אי גם בסתם יין (חזק) אמרינן כן להא"ר.

עוד

משמע מהערוה"ש שם חזק כל כך חשיב חמר יי"ש החזק ביותר לא חשיב משום דאז אין רגילין לשתותו ביותר.

ודעי

דמדברי המג"א (סי' ע כל האחרונים המובאין ולא כסי' ידי משה על מדרש ר' (סי' ער"ב סוסקי"ב) ובמחציה דברי המדרש שלעולם אין מ' דלא מיקרי משקה שאינו אלא התוס"ש סיים עלה שאין המדרש, ושכן המנהג פשוט, בשו"ת בית יעקב *

סימן ק'

שאלה - אי שפיר דמי על כו

תשובה - תלוי במה

הא' המובא דחמר מדינה היינו משקה המ וכ"כ בשו"ת שם משמעון (נ על חלב שלנו שא

אבל לשיטה הב' דהוא מ

בסעודה מחמת הסע דדרך בני"א (ובפרט אנשי בשעת הסעודה, אבל בע מהדו"ת סי' מ"ח) כ' דחלב שהם שתיה מצד עז

ולשיטה הג' דהוא מע

אורחים, נראה די לכבד בזה אורחים (ובשו" ע"ה) כ' שעל חלב יש

עוד משמע מהערה"ש שם דדוקא יי"ש שאינו חזק כל כך חשיב חמר מדינה, יוצא דאילו יי"ש החזק ביותר לא חשיב חמר מדינה, פי' משום דאז אין רגילין לשתותו רק לעתים מזומנים ביותר.

* **ורע** דמדברי המג"א (סי' ער"ב סוסק"ו) ושאר כל האחרונים המובאים בדברינו שם יוצא לא כס' ירי משה על מדרש רבה המובא בתוס"ש (סי' ער"ב סוסק"ב) ובמחצה"ק שם שכי' על פי דברי המדרש שלעולם אין מקדשין על יין שרף לא מיקרי משקה שאינו אלא זיעה בעלמא, אבל התוס"ש סיים עלה שאין ללמוד הלכה מן המדרש, ושכן המנהג פשוט, וכן דחה סברא זו בשו"ת בית יעקב (סי' נ"ז). L

* * *

סימן ק"ג

74 שאלה - אי שפיר דמי לקדש או להבדיל על כוס חלב.

תשובה - תלוי במחלוקת הג"ל. לדיעה הא' המובא בדברינו בסי' ק"א דחמר מדינה היינו משקה המשכר, לא מחני חלב, וכ"כ בשו"ת שם משמעון (סי' י"ד) שאין לקדש על חלב שלנו שאינו משכר.

אבל לשיטה הב' דהוא משקה ששותין אותו בסעודה מחמת הסעודה, נראה דמהני, דרך בני"א (ובפרט אנשים צעירים) לשתותו בשעת הסעודה, אבל בשו"ת לבושי מרדכי (מהדו"ת סי' מ"ח) כ' דחלב לא חשיב חמר מדינה שהם שתיה מצד עצמן (גם כן).

ולשיטה הג' דהוא משקה שמכבדים בו אורחים, נראה דלא מהני, דאין רגילין לכבד בזה אורחים (ובשו"ת אגרי"מ ח"ב סי' ע"ה) כ' שעל חלב יש להקל בשעה"ד).

ובעינוני מצאתי בשו"ת דברי ישראל (וועלין, סי' פ') שהעיד לפניו זקן אחד שזקנו ז"ל שהיה חד מבי דינא רבא דביד"צ של הגה"ק בעל ישמח משה ז"ל היה נוהג תמיד להבדיל על כוס חלב, וכן מצאתי משם הראגאטשאווע"ד זצ"ל שהביא דאיה מגמרא (כריתות דף יג:): דחלב מיקרי משקה המשכר.

אבל כ' דלהגר"ח מוולאזין ז"ל לא מהני, דלדידיה בעינן דייקא משקה שיש בו אלקוהול, וכ"כ בשו"ת נטע שורק (או"ח סי' י') דחלב לא נקרא חמר מדינה ואין להבדיל עלה, והסכים עמו בשו"ת תורת יקותיאל (מהדו"ת סי' כ"ג), וכן וראיתי בס' יד כהן (ח"ב בסופו אות כ"ח) שמביא משמיה דהגה"ק בעל ויען יוסף מפאפא זצ"ל דחלב לא חשיב חמר מדינה, ואף בדיעבד אם הבדיל על חלב צריך לחזור ולהבדיל עם ברכה, וכנראה משום שאין הדרך לכבד בו אורחים, וכן קבע בשו"ת ברכות שמים (ח"א סי' פ"ג) ומביא שהגה"ק בעל מנחת אלעזר ז"ל אמר על רב א' שהבדיל על חלב שהוא קל שבקלים. L

* * *

סימן ק"ד

75 שאלה - מהו לקדש או להבדיל על כוס טיי" או "קפה" (קאו"ע) שחורה.

ומהו בקפה עם חלב.

תשובה - נחלקו הפוסקים בדבר. כ' בהלכות קטנות (ח"א סי' ט') שאין להבדיל על קאפה" דאין לקדש אלא על חמר מדינה "דמרורי ומשכר - דומיא דיין" יעו"ב (ולשיטתיה הג"ל בסי' ק"א שיטה הא') וכ"כ בשו"ת רד"ל (סי' ד') דחמר מדינה היינו דוקא משקה המשכר והמשמח ושותין אותו כדרך משקה היין שקובעין בסעודת משתה ושמחה, ועל כן טיי וקאווע לא חשיב חמר מדינה (עוד שם דכן

להכדלה מצוה להדר אחר יין אף שיש לו חמר מדינה, וכ"ה בשו"ת שם משמעון (סי' י"ד) שאין לקדש על טיי וקאפה שאינו משכר.

אבל לשיטה הב' שהוא משקה ששותין אותו בסעודה מחמת הסעודה, י"ל דמהני דכמה בני אדם רגילין לשתותו אותו גם בשעת הסעודה מחמת הסעודה, אבל בשו"ת לבושי מרדכי (מהר"ת סי' מ"ח) כ' דחלב או טיי או קאפה לא חשיב חמר מדינה שהם שתיה מצד עצמן, יוצא דאם שותין אותו גם מצד עצמן תו לא מיקרי חמר מדינה (וצ"ע מה שנא מ"ן).

וכן לשיטה הג' שהוא משקה שמכבדים בו אורחים, נראה דמהני בטיי וקפה ששותין אותם בסעודה מחמת הסעודה, שכן הוא משקה שמכבדים בו אורחים.

וכן מצאתי בקונטרס עובר אורח לבעל האדר"ת זצ"ל מביא מגאונים רבים של דור שלפנן שהוראו ששפיר דמי להבדיל על כוס טיי או קאפפע מתוקה (ושכן נהג אחד מגאוני הדור כל ימיו בקאפפע) שדעתם שחמר מדינה היינו כל שהוא עשוי לכיבוד אורחים יעו"ב (והביאו ג"כ במנח"ש במנחה חדשה סי' צ"ו), וכ"כ בס' ערוה"ש (סי' ער"ב סי"ד, וסי' רצ"ו סי"ג) שבשעת הדחק מבדילין על טיי, וכ"ה בשו"ת אג"מ (ח"ב סי' ע"ה) שעל תה וחלב יש להקל בשעה"ד.

ובס' דברי חנה השלם (ח"ב דף ל') מביא משמיה דהגה"ק בעל דברי יחזקאל משינאווע זצ"ל שהורה לנשים כששותית בשבת בבוקר קאו"ע לאחר ברכה"ת שימלאו אותו עד למעלה (שיהיה במקום קידוש וכדין כוס של קידוש דבעינן שיהא מלא) יעו"ש.

ובשו"ת חשובות והנהגות (ח"א סי' ר"ס) מביא משם הגר"ח זצ"ל והגר"ח זצ"ל שהתירו בשעה"ד להבדיל על טיי או קאו"ע

(אבל לא לקדש ועיי"ש טעם החילוק), [ועיי"ש שבמקום שהדרך להוסיף מעט חלב להקאווע אין להבדיל עליו עד שיוסיף עליו חלב].

אבל בשו"ת דברי ישראל (וועלק, סי' פ') מביא מהגאון בעל מעשי למלך ז"ל דאין יוצאין בקפ"ה וטיי כלל, כיון שאינן ראויין לשתיה רק ע"י בישול (ולא דמי לבארשט שנעשה ע"י שרית במים וכו', ועיי"ש מחכ"א דבמקום אונס יש להקל לגבי קידושא רבא דיומא וכן לענין הבדלה (דלהמג"א סי' רצ"ו סק"ה מותר לומר ברכת המבדיל בלא כוס).

ובשו"ת מחזה אליהו (סי' ל"ד) כתב מטעם אחר דמשקה טיי וקפה (אפילו עם קצת חלב) לא חשיב חמר מדינה משום דעיקרו מים, שאינו אלא קליטת טעם מעלי הטיי ופתי הקפה (אפילו באינסטענט-קפה), ומבואר בשו"ע שאין מקדשין ומבדילין על מים אפילו עם כל המדינה שותין אותם, ולא דמי לשכר ובארשט (שג"כ עיקרן מים) שמתעבד הפרי או הירק יחד עם המים ומשתנים יחד עמו ונתהווה ממנו משקה חדש, ועל כן חל עליהן שם "משקה", ומדייק נמי כן מדברי הפר"ח והמ"ב (סי' תפ"א סק"א), ועיי"ש שמ"מ במדינת בריטאניה לכו"ע לא הוי חמר מדינה אלא בהוספת חלב וצוקער כדרך משקאות אלו אצל בני המדינה ההוא [אבל בערוה"ש הנ"ל כ' שבשעה"ד מבדילין על טיי משום שהוא מבושל ולא נקרא מים, פ"י שהבישול מפקיעו משמא הראשון].

סימן ק"ה

7 שאלה - לעת הצורך מהו לעשות קידוש (או הבדלה) על כוס של מיץ פירות (כגון אראנדזש-דזשו"ס או עפע"ל-דזשו"ס וכו').

תשובה - לעת הצורך לדיעה הא' המ ק"א דחמר מדינה היינו משקו במיצי פירות שהלא אי

אבל לשיטה הב' שהוא מט בסעודה מחמת הסעוד דרך בני"א לשתותו בשע לפמשי"כ בשו"ת לבושי מרדכי דחלב לא חשיב חמר מדינה עצמן (גם כן) גם זה

וכן לשיטה הג' שהוא מש אורחים, נראה דמהני, ו אורחים.

וכ"כ בס' שערים מצויינים בו בקו"א) דמותר להבדיל וכן מביא בס' יד כהן (ח"ב משמיה דההג"צ מפאפא זצ"ל יין לברהמ"ז ציווה לברך אראנדז"ש (אראנדזש-

ובקונטרס מנהגי ותיקין (לר"ד פרענקל ז"ל מהחזו"א זצ"ל דמיצי פירות ל כיון דאינן חשובין עיי"ש, ולא חשובים, אדרבה כעיני בני חשובים.

וכן בקובץ מבית לוי (גליון ט כ"ו) מביא משם בעל ש: שחושש שמא מיץ תפוחי-זר טבעי אינו חמר מ

סימן ק"ו

שאלה - מהו לקדש או י מי סו

תשובה - לא, ויש שמיקל בסודה מתוקה. לשיטה הא' שהבאנו

בסי' ק' דחמר מדינה היינו מה שמשכר ומרוי סוד"ה אינו בכלל זה, וממילא דלאו שפיר דמי.

וכן לשיטה הג' דחמר מדינה היינו מה שעשוי לכיבוד אורחים יש לומר דלדרידה לאו שפיר דמי בסודה שאין הדרך כל כך לכבד בו אורחים (שאינו משקה חשוב כל כך).

עוד יש לדון משום דאינו אלא מים ודומה להמבואר בשו"ע (סי' קפ"ב ס"ב, ער"ב ס"ט, רצ"ו ס"ב) דמים לעולם אי אפשר להחשיבו כחמר מדינה [ומבואר בטו"ז ובשאר נו"כ דה"ה משקה "בארשט" וכו'] וא"כ גם זה עיקרו (רובו ככולו) הוא מים אלא שיש בה קצת תערובת סירופ' של תמצית מי פירות, שו"ר כן בס' ערוה"ש (סי' רצ"ו סי"ג) שאין להבדיל על מי סעלצי"ר ומי לימון [ומה שבשעה"ד מבדילין על טיי משום שהוא מבושל ולא נקרא מים], וכן מביא בס' מרא דשמעתתא (אות ק"ז) משם הגרמ"א פריינד ז"ל (גאב"ד ירושלים תו"ב) שעל סודה (וקולה) אין להבדיל שאינן אלא במקום מים, וכ"כ בשו"ת אג"מ (ח"ב סי' ע"ה) שעל סודה אין להבדיל אף בשעה"ד מטעם.

אבל לשיטה הב' דחמר מדינה היינו מה ששותין בתוך הסעודה נראה דמהני דהא שותין אותו בשעת הסעודה מחמת הסעודה, וכ"ה בס' שערים מצויינים (סי' צ"ו ס"ג בקו"א) דמותר להבדיל על מי סודה מתוקים, דבזמנינו רוב ההמון שותים מי סודה ולימון בעת הסעודה ושמחה, ועכ"פ במיצי פירות בתערובות מי סודה בהם בודאי מותר להבדיל (כשאין לו שכר).

ובס' דברי חכמים (אות 722) מביא משם בעל טבעת החושן ועוד חכ"א שליט"א שמתיר להבדיל על סודה מאחר שכהיום כולם שותים אותה נחשב לחמר מדינה.

תשובה - לעת הצורך יש לדון להקל.

לדיעה הא' המובא בדברינו בס' ק"א דחמר מדינה היינו משקה המשכר, לא מהני במיצי פירות שהלא אינם משכרים.

אבל לשיטה הב', דהוא משקה ששותין אותו בסעודה מחמת הסעודה, נראה דמהני, דדרך בני"א לשותותו בשעת הסעודה, אבל לפמ"ש"כ בשו"ת לבושי מרדכי (מהדו"ת סי' מ"ח) דחלב לא חשיב חמר מדינה שהם שותיה מצד עצמן (גם כן) גם זה לא מהני.

וכן לשיטה הג' דהוא משקה שמכבדים בו אורחים, נראה דמהני, דרגילין לכבד בזה אורחים.

וכ"כ בס' שערים מצויינים בהלכה (סי' צ"ו ס"ג בקו"א) דמותר להבדיל על מיצי פירות, וכן מביא בס' יד כהן (ח"ב בריש הקונטרס) משמיה דההג"צ מפאפא זצ"ל שפעם כשלא היה יין לברהמ"ז ציווה לברך ברהמ"ז על מיץ אראנדז"ש (אראנדזש-דושו"ס).

ובקונטרס מנהגי ותיקין שבס' זכור לדוד (לר"ד פרענקל ז"ל, ע' שמ"ו) מביא מהחזו"א זצ"ל דמיצי פירות לא הוי חמר מדינה כיון דאינן חשובין עיי"ש, ולא ידעתי למה אינן חשובים, אדרבה בעיני בני אדם הן משקין חשובים.

וכן בקובץ מבית לוי (גליון ט' (ניסן תשנ"ו) ע' כ"ו) מביא משם בעל שבט הלוי שליט"א שחושש שמא מיץ תפוחי-זהב (אראנדזשע"ן) טבעי אינו חמר מדינה.

סימן ק"ו

שאלה - מהו לקדש או להבדיל על כוס מי סודה.

י"ק), [ועיי"ש להקאווע אין חלב],

סי' פ') מביא י' דאין יוצאין לשתיה רק זה ע"י שריה וס' אונס יש לענין הבדלה לומר ברכת

כחב מטעם (אפילו עם שום דעיקרו י הטיי ופרי בואר בשו"ע זילו עם כל כר ובארשט וו הירק יחד ממנו משקה , ומדייק נמי :א א סק"א), ר"ע לא הוי וקער כדרך שהוא [אבל לין על טיי י' שהבישול

זאת קידוש של מיץ או ז"ס או

אבל עיין בשו"ת דרכי שלום (לייטער, סי' כ"א) דסעלצע"ר לא השיב חמר מדינה לגבי הבדלה, ושכן אמרו לו בעל אמרי יושר ובעל מחזה אברהם ז"ל, וכ"כ בשו"ת שלמת חיים (סי' קצ"ח) דמי גוזו ומי סודה אף ששותין אותו הרבה מאוד אין להם דין חמר מדינה.

סימן ק"ז

שאלה - עכ"ם שהביט לתוך צלוחית של יין מהו לקדש עליו.

תשובה - יש מקילים כשראה בו דרך זכוכית (ויש מחמירים).

בשלה"ק (שער האותיות כלל צ"ד) מביא מס' טעמי המצות לרבינו מנחם הבבלי שלא לשתות יין שראה אותו עכ"ם, כיון שנתן עיניו בו, ועי"ש שהנוהר בזה זוכה ליון המשומר, והביאו ג"כ ברוח חיים (לר"ח פלאגי, סי' קל"א-ב'), ובבן איש חי (ש"ב פ' בלק אות ט"ז) משם מדרש תלפיות משמיה דרבינו מנחם הבבלי ז"ל [ועי"ש שאם הגוי הזה אינו עכ"ם אלא הוא מדת הישמעאלים אפילו חומרא ומדת חסידות ליכא בזה, ובזמנינו הרבה גוים אינם מאמינים כלל, ממילא במי שיודע שהמשרתת שעובדות אצלו איננה דתית אין חשש, אמנם לפי המובא במקו"ח להחוי"ז ז"ל (סי' קפ"ג) דמדת חסידות להקפיד בכוס של ברכה על הסתכלות גוי, וכן הסתכלות נדה, וכל שכן בנגיעה (מטעם שכ' הרמב"ן ורבינו בחיי והחבר לכוזרי מאמר ב' סי' ס' ופ"י הקול יהודה שם) יעו"ש, ודאי דישמעאלי לא עדיף מאשה נדה, אמנם מעשים בכל יום שאין המנהג לדקדק על אשה נדה].

מיהו בשו"ת זכחי צדק החדשות (סי' קס"ה) כ' דזה דוקא שהסתכל בו "בעודו מגולה" אבל אם הוא מכוסה בזכוכית אף שנראה מבחורין

לית לן בה יעו"ב, וכן מטו משמיה דהגה"ק מנאסויד זצ"ל משמיה דהגה"ק בעל דברי יחזקאל משינאווא זצ"ל (וכ"ה בס' דברי יחזקאל החדש ע' ק"ט), וע' נמי בשו"ת דובב מישרים (ח"א סי' קכ"ד) לאחר שמביא שחסידים ואנשי מעשה מדקדקין אף ע"י ראייה דרך זכוכית, כתב שם שי"ל דשליטת עין הרע אינו פועל דרך זכוכית, וע"ע שו"ת ויען יוסף (י) ובס' מבשר שלום על קיצשו"ע (י).

ובס' תפארת יואל (ע' ע"ה) מביא משמיה דהגה"ק מנאסויד ז"ל שאם גוי הסתכל ביין שבתוך צלוחית "כשהוא מגופה" מותר אף להשלה"ק לקדש עליו, והטעם שלא צהא החומרא של ראיית עכ"ם גדולה מדין נגיעת עכ"ם ששם אין איסורין בצלוחיות חתומה (זמירות לעטר פתורא).

מיהו באמת חסידים ואנשי מעשה מקפידים (לכתחלה) אפילו בצלוחית מגופה (ומקפידין שלא להוליך צלוחית יין מגולה ברחוב, וכן במקומות שמוכרין יין מדקדקין שלא ימצא שם גוים) וכן ראיית בזמירות תפארת צבי (ע' פ') שהרה"ק רשצ"ה מספינקא ז"ל הקפיד אפילו כה"ג.

שו"ר בס' הליכות חיים (ע' ע"ד) משמיה דהרה"ק ר' איציקל מפשעווארסק ז"ל שאף שהגה"ק משינאווא ז"ל הורה להקל כנ"ל אך לעצמו החמיר אף בכה"ג ולא השתמש ביין כזה (וכן נהג אחריו ר' איציקל ז"ל).

והנה כד נדייק בשלה"ק יראה שיש לדקדק שלא לשתותו כלל, אבל החוי"ז מדבר שלא להשתמש בו לכוס של ברכה, וכמדומה שכן המנהג שרק לגבי קידוש מחמירים בדבר.

וממילא נראה נמי דמותר למוזג לתוך יין הזה מעט מיין של כוס של קידוש כדי להשקות ממנו לבני ביתו (מיין של קידוש).

ובס' ויגד יעקב (עה"ת סו) כ' דאפשר לומר דאף אלא כשנתן בו עיניו בכ בעלמא דרך הילוכו בשוק אמנם המנהג להקפ"י * * *

סימן כ
שאלה - מהו לקדש ע שמעורב בתוכו (בלע"ז)

תשובה - מותר. ד וממילא שאין הוא, כל שהכוס מחו * * *

סימן י
שאלה - לא היה לוי יין מגתו (י)

ואח"כ מצאו יין ישן אי י כדי לקדש על יין ישן, המובחר לקדש **תשובה -** יוריקנו ויו ישן. לכאורה

שו"ע סי' ר

סימן נ
שאלה - אי גם בקי יכול לסמוך

שייחשב קידוש ב ומיהו על לסמוך על מי שחושש שלאחר סעו

ס פ ר

ארחות חיים

ע ל

שו"ע אורח חיים

קובץ מלוקט חידושי דינים מכמה מאות ספרים ראשונים ואחרונים, ותוכן הספר הוא כדמות ס' שערי תשובה ופתחי תשובה — אשר לקטתי — ואת אשר חנני השי"ת בזכות הורי הקדושים להעיר בדבריהם

ונלוח אליו הנהות יקרות ונכבדות כחריפות ובקיאות אשר נתכבדתי מאת מחו' הרב הגאון האמיתי המפורסם בכל קצוי ארץ סיני ועוקר הרים וכו'.

כשי"ת מו"ה שלום מרדכי הכהן (שליט"א) זצ"ל

אבד"ק ברעזאן והגליל יע"א

ממני הצעיר

נחמן כהנא

אבד"ק ספינקא יע"א

בן לא"א הרב הגאון וכו' מו"ה חיים ארי' כהנא (שליט"א) זצ"ל בעהמ"ח ספר דברי גאונים על החו"מ וחתן אדמו"ח הגאון הצדיק הקדוש וכו' מו"ה יוסף מאיר (שליט"א) זצוק"ל בק"ק הנ"ל

(ציכ נוסח שער הספר בהוצאה ראשונה)

76 ובסוף הספר קונטרס עזכר אורח מאת הגאון המפורסם

מוהר"ר אליהו דוד רבינוביץ תאומים זצ"ל

האב"ד ור"מ סור ובסוף ימיו בעיה"ק ירושלים תובב"א

L

נדפס בראשונה ע"י המחבר בשנת תרנ"ח

ועתה יו"ל מחדש עם הוספות רבות מעצם כתי"ק של המחבר, והגהות נוספות מהגאון מברעזאן אשר כתב על גליון ה"ארחות חיים" שלו, (שהזכננו בפנים הספר), ועוד הגהות מכמה גאונים שצורפו בסוף הספר.

קונטרס

עובר אורח

ממני אליהו דוד ראבינאוויטץ תאומים באאמור הגאון הצדיק אמתי מוה"ר בנימין זצלה"ה מפאנוועז במדינת זאמוט. (הוא הגאון המפורסם אב"ד ור"מ דק"ק מ"ה במדינת רוסיא).

L

סימן א. סעיף ה. עולם ומנחה ושלמים והטעם. עמ"ה ובוחר קי נמנחה המאוחרת לכוין כפי דרכים. ולכן י"ל שצ"ח לא כיון הושיע לאמרם בכל יום רק כל יום פרשה אחרת וקטע סידורה דקראי שכי"ב צפי ויקרא.

סימן ג. סעיף יז. המטה נקבו. ע"ש. והל"ל נמי משום סנה"ע (ל"ג ע"ה) והרי סנה"ע חמורה מאיסורה כחולין (ט' ע"ב) כהממו"ר הגאון ז"ל.

סימן ד. סעיף ב. להעביר רוח רעה. נהתפקתי הם עמדו תחת המטה הם מועילים להעביר הרו"ר דהא הל עליהם ר"ר כפסחים (ק"ב ע"ה) והם שאין לפוסלם משום שופכי כמים האחרונים שצדיעבד לא נאסרו אבל חלוי ח"ים מעבירים עוד הרו"ר וחלוי הוא ר"ר אחרת.

נשאלתי בעמדו בכלי מחכות כל הלילה שאסורים נשתי כנדה (י"ז ע"ה) במשקן מווגים והגרש"ז ז"ל בהלכות שמיטה הנפש כחז כ"ש מים עלמים. והשכתי באריכות צ"ע שמהגינו להחזיק מים בהצות של נחושת חמוד וגם ממלאים המולאח של נחושת קלל בלילה ושותים למחרת. וצ"ע שאין מושפין לאסור רק במשקים מווגים ולא במים. ויל"ר מספ"ד דסוכה שהחזיקו מי הניסוך בהג בלוחית של זהב. (וע"ש בירושלמי דמים מגולין אסורין למזבח משום דבעי משקה ישראל וא"כ ראייהו נכונה). וע"ל בסימן ת"ה לענין מים שלנו להחזיקם בכלי נחושת וע"י חולין (י"ה ע"ב) צ"מקם לידע מיתו משיכלו שהומו פרש"י של נחושת והאחיבה מעליש. וגם במזוגים י"ל דסמכין ע"ד הגהמ"ר שבת פ"ח דבזמן הזה ל"ה להא דהיא משום ר"ה. ומזה השכתי לנאלי בדבר הערובות ביום טרופות אם מותר לקנותם לאפי' וההרתו צפשיעות צ"ע ד' ואחר"כ הגיעני שו"ח בית שלמה חו"ד סימן ק"ג שחוכר חפילו יעבד ולא זכר די הגהמ"ר. אך מהוספת שבת (קמ"ה ע"ה) סד"ה הק"ש. ל"מ כן.

סימן ו'. חין לרין רביעות לנעילת ידים להפלה. ודעת הגר"ח ז"ל שהוא כמו להכילה וגם למנחה וערבות לרין נעילת ידים וצרכה. אך מכל הראשונים שמו מנין קי צרכות ל"מ כן. וע"י ר"מ ור"ב"ד פ"ד מהפלה. ובנוב"ח כ"י ק"ל ושו"ת וצ"ב הכהן להג"ר רפאל הכהן מהאמבורג ז"ל. וע"הו"ס סוכה סימן יד. סעיף ד. וכ"ה צ"פ. וכ"כ לקמן ס"ה ס"ה צ.

סימן ז. סעיף ד. וכ"ה צ"פ. וכ"כ לקמן ס"ה ס"ה צ.

אורה

עובר

שכי דאינו מחזור דאין זה קידוש ממש כיון אלא שחכמים חקנו כיון
 והלכך מותר לטעום וינאם נמי דנטום פטורות כיון דאינו אלא
 מדרבנן והכין חזינא צבי רב צין צביתא חכילה צין צפטור
 הנשים.

סימן רצד. סעיף א. ואם טעם וכו' לריך לחזור כ"ל שאם
 בש"ח הבדיל אין לריך לחזור ולהפיל דבדועבד
 יש לסמוך על הסוברים שגם בש"ח מדביל, ועיי' מג"ח סק"ג.

סימן רצו. סעיף ב. במדינות שגם השכר צדוקה, חולו יש
 להתיר להבדיל צהלב וכהסוברים כן. עיי' שש"ח
 והרשב"א נוכחים כן, וצ"ע למעשה, וחולס שמעתי בשם גאונים
 רבים מדור שלפנינו ז"ל, שהורו להבדיל על כוס עיי"ח מחוקה
 או קאפסע מחוקה וזהו מגאונים הדור ז"ל, קיים כל ימיו בוס
 של צרכה צבוס של קאפסע, ונראה מדעתם דחומר מדינה נקרא
 כל שהוא עשוי לכיבוד לאורחים וכיוצא וכמו שהוא גם עיי"ח
 וקאפסע משא"כ הלב.

סימן רצו. סעיף ג. נשים היוצות בהבדלה כיו. עיי"כ לא יבדילו לעמון,
 קיל משנה (ק"י ע"ב) דפריך על מחשיבין על
 התהום וכה לא יבדיל וימיט לא מיקל נשים דפטורות גם
 מדרבנן. וכ"כ אחתה דבבב"א לא שכיחה וצרכות (ג' ע"ב)
 ומגילה (ל"ג ע"ה) אכתי משכיל צעדים וי"ל.

סימן צחר. סעיף ה. אכל אם הדליקו חיי צשנה כיו.
 נסחפס כחאמו"ל בגו"ל לפמשי"ח צסנהדרין (נ"ח ע"ב)
 עיי"כ צ"י צשנה כיו אם כל צשנה לא עשה צום מלאכה זולת
 שהדליק אוחו הכר אם מיקרי צנה ממלאכה עבירה דאדרבה
 מלוא קצבד צהדלקתו, ושפח"א. ועיי' ח' הגרע"ה סימן קצ"ב
 בהשמועות עפ"ד הפני"ו דצ"י לא חזכהו רק יום ולינה ולאחננו
 שומרים לינה ויום ולא משכ"ל כלל ד"ז רק צויה"כ וצנה זה
 חח"ז ע"ש. ולעני"ד שייך זה לפלוגתה ר' יחשי"ו ור"י"כ אם צ"ק
 לחלק ולפמשי"ח צהרע"ה סק"צ"ט שהוא ספיקה דדינה לדיון,
 אם כן גם ללדון זה הוא כו. וי"ל שמה יום או לילה אסורים
 וצד"ה לחומרה לא חפשי"ח להנחה דיומא (פ"ה ע"ה) דמלך
 קרלו למלאכה ויה"כ ללינה ויום וחח"ז"ש עם כחצו לא דעמו אם
 בכל דוכתו צשו"י"ע וחח"ז"מ (צ"ק ל"ז) צעין ריבויא ליומא
 וליליא. וצחמת צמלחה"ה פ"ש צה ופרש"י יתרו ופי' חשה וצח"כ
 פי' חומר נמלאו דרשות לרבות לילוח שו"י"ע, ולפי"ז י"ל דלעומת
 זה מוצרכים גם הם שלא לצנות גם צחלה מכה, אבל למאן
 דלא מלך קרלו ללינה י"ל דיום ולינה אחד הוא ושפיר י"ל
 דחרווייכו לבד הוא דאסור, ואולם חובפה צ"מ (קצ"ז ע"ב)
 ד"ה כ' צלאו דרחיים ורכב דכיון דכ' צקמן ורכב לכ"ע לצי"ק
 לחלק, ואם כן כ"י כ' יום ולינה, גם לילה או יום בכלל ואולי
 מדל"כ צברייחו של עולם לילה ויום, שאני.

סימן רצט. סעיף ו. שכה וצ"ה צמו"ש מצדול עד סוף יום
 ג. צבר פלפלו הצחרונים צהבדלה לחהר וי"ט
 עד כמה ולא הביאו דברי הגרע"צ"ן צסודורו שלדעתו יום
 שאחר ההג, ולפי"כ משום צצירושלמי ריש ע"ז קרי ל"י צרה
 דמועדא, ויש צכחצו עד ע"ז יום לחהר צפסח, וחמכתי דהא
 צבר שו"ד צהלכות ענרת ואח"ך יבדיל לפסח ומגועין ח"ר כלל.
 ואולי צהשלומי ענרת י"ל כל ימי הצשלומן ויכולים להבדיל
 ונשאלתי צמוי ששכה להבדיל צמו"ש חח"ז"מ וחכר צו"י"ט
 שלאחריו, נראה שיבדיל צו"י"ט עמ"ו ויחמר המבדיל צין קודם
 לחול דהוא צשלומן למו"ש ולא שהוא מצדול עתה אלא שלפי
 מש"כ הצחרונים שמה מצדול עד יום ג'. אינו מדן הצשלומן
 רק צמן הצבדלה הוא עד יום ג'. ח"כ י"ל דל"ל צין קודם

סימן רלט. סעיף א. עיי' צהחרונים לענין צרכה המפיל קודם
 קיום מלוח עונה. ול"ד חקנה עזרה חוכית.
 צבע"כ צירכו מקודם צרכה המפיל. ח"כ מוכח שאינו הפסק.

סימן רמט. סעיף ב. אסור לקבוע. יש צזה צי טעמים אם
 משום שיחלל צלילה להיאבון, או שיהא פנוי
 ללכתי צנה, ולכאורה נפי"מ צשצנה ער"ט או להיפוך, וכדומה
 כל בעודה מלוח. דאם משום שיחלל להיאבון, י"ל דח"ה לאדם
 חטא צו כדו שחזכה צו. כמנחות (מ"ח ע"ה), וי"ל נמי
 צבעודה מלוח עובמ"ל פטור מנאחרת, ולע"כ צזה צשצנה ע"פ
 כה"ג וכמו שהעירו החפ"י מירושלמי ריש פרק י' דפסחים
 ואכמ"ל.

סימן רנג. סעיף א. מלעמק ויפה לו. צמק"ה חצבתי צס"ד
 שיי"ל דאם ויפה לצריחות ג"כ מיקרי מויפ"ל, ורפ"י
 משנה (ל"ח ע"ה) דמוצ"ל צו"ס מלומקות מהו ומה זו שחילב
 הלא ח"ך חוכל יעטם, ואם דאין כל הדעות שוות, מה ראה
 מרצב"ח, אלא דהוא צע"ה אם הם עובים לצריחות ומייתי
 שפיר מר"ה צן ר"ח דחמר חיו וצב"ה (כ"ל כמו שהוא צירושלמי
 שנה שם) והיינו ר' חנינא שהיה רופא צצירושלמי חעני
 פ"ה) וצב"ו יומא (מ"ט ע"ה) וחלל צמ"ל מכלל דופי
 לצריחות וכה"ג עיי' לעיל סימן קצ"ה בהג"ה דעובים לצריחות
 מצרך הטובח"ט.

סימן רעא. סעיף ח. צין צמו"ל י"ל הצלומן, מצב"ר דאין
 דין הקידוש ציום מטעם הצלומן אלא דח"כ
 ל"ה מושל הצלומן למוד אלא שצמות קידוש הוא כן שכל יום
 צשנה צמו וולם צחצורינו חשמי"ל חרכנו צס"ד. לומר דחולי
 מדאורייתא מהני הצלומן גם למוד ואין צכרה דאין צמלוח
 דאורייתא הצלומן כמש"כ צענין ק"ש.

ושם נחפיקתי צמוי שלא קודם כל צשנה וקרוב למו"ש מצעמי
 צבדיל על הכוס צצרכות (כ"ז ע"ב) וסימן רל"ג, וצו"ב
 מצר שלא קודם עדיין, אם מחויב הוא לקדש. דהא מן הצורה
 עדיין צנה הוא. או דכיון צכבר מצעמי"ח חף שלא הנה חפילין
 כל היום לא יינה עוד וכ"ה הכה והעליתי שיי"ל דכיון דאסור
 צמלאכה כמש"ש החובפה אם כן כל שישנו צשמירה ישנו
 צצרכה, גם על צמן השמירה, וכה"ג צחמן צפסחים (כ"ח ע"ב)
 עיי"כ וסיו"ב לקדש וצו"ב חשי"ק הטי"ה ר"ה (כ"ז ע"ה) דלח"ה
 דס"ל צצרכות (כ' ע"ב) כל שישנו צשמירה יב"ז לדודי למח
 שו"ז צד"ה לחמרו ע"ש. ולדצרינו ידרוש צמן השמירה שחייב
 צצרכה. עוד דנתי לומר דאם ח"ן מל"כ י"ל דצהבדלהו שאמר
 המבדיל צין קודם לחול חולי צבר וי"ה הקידוש ג"כ, וכמ"ש
 הגרע"ה ז"ל צחי שמה"ה וילה גם צשאומר צנה טוב. אלא
 צצחמת מדי הר"מ ר"ש כ"ע ל"מ כן ואכמ"ל.

סימן רפד. סעיף ו. ח"ן המפטיר מפטיר עד שיגמור הגולל,
 צבורי צכס' המאירי סוטה (ל"ט ע"ה) וכן
 צמגלה פ"ג צכב ל"ד עד שיגמור אלא עד שיתחיל לגמור, וי"ל
 דלס"ל כפי רש"י שהוא כדו שישמע בגולל צרכות המפטיר אלא
 כמש"כ ה"כ"ש כדו שלא יעטו לומר צצרכה ההפטירה הוא על
 הצורה. ועיי"כ גם צהחלחו די לוח.

**סימן רפח. מש"כ הצחרונים דאין חובה להצטנות גם צחול
 לא כן צכצ הרמב"ם פ"ה מחטות שר"ך אדם
 להצטנות על חלום רע, שחראו לו מן השמים שיצו, ולדעתו
 הוא סניף למ"ע דחענית שר"ך להפיל על כ"ל שלא חצה ע"ש.**

סימן רפט. סעיף א. וצ"ו הקידוש יהיה צמ"ש ואלה יעטום
 לו כלום כיו. עבמכר"ס חלח"ה פסחי (ק"ה ע"ב)

תשובות והנהגות

השלם

חלק ראשון

כ"ט

תשובות בד' חלקי שו"ע למעשה הא"ך לנהוג
הידורים, אזהרות, והנהגות לכל ימות השנה
ובתוכם דברים הרבה בע"פ שקבלתי ושמעתי
מגאוני וצדיקי הדור (וצ"ל)

מאת

הרב משה שטרנבוך

רב וראב"ד דק"ק מרכז התורה ביוהנסבורג
מח"ס "מועדים וזמנים" ו"טעם ודעת" עה"ת
סגן נשיא העדה החרדית בעיה"ק

מהדורה חדשה

סדר מחדש עם הרבה הוספות, הערות ומקורות
בתוך התשובות ופנים חדשות בא לכאן בכל הספר

עיה"ק ירושלים תובב"א

שנת תשנ"ב לפ"ק

המנהג. (עיין לעיל סימן רנ"ח).

וכעת בא לידי חוברת מסורה (כסלו תשנ"א) ומביא בשם הגר"ח מבריסק זצ"ל שיוצאין לח"מ כששומעין ויוצאין מהבוצע המוציא אף שאינו אוכל מבציעתו, ומדמה לקידוש היום שיוצאין בשמיעת בורא פרי הגפן אף שלא טעמו כולם (ודלא כגריז"ס זצ"ל שהחמיר בקידוש היום שישמעו ויטעמו דוקא) אבל במ"ב קס"ז (ס"ק פ"ג) מפורש שיוצאין כששומעין המוציא מהבוצע וטועמים מאותו לחם דוקא וע"ש בשעה"ץ שכן מבואר בש"ע הגר"ז (רע"ד).

ועיין בהגדה של פסח "מועדים וזמנים" שהר"ל שנדחקנו היאך מקיימין לחם משנה למסובין בליל פסח, ולשיטת הגר"ח הנ"ל רק הבוצע אוכל שני זיתים, והם שומעים ממנו המוציא ומספיק, ואוכלים הפרוסה ויצאו חובתן, אבל במעשה רב החדש שהר"ל הבאנו דעת הגר"א שצריך לבצוע שתי הכרות דוקא לצאת חובת לחם משנה וכרשב"א, ומדברי הגר"א בביאורו לזוה"ק ח"ג (רמ"ה) וכליקוטים נראה שצריך לבצוע בכביצה שזהו שיעור שביעה, ומפרש י"ב חלות אינו בכל סעודה רק בכל סעודה בוצע שנים ויש כאן ארבעה חצאין ובג' סעודות שפיר יש י"ב כדברי הקדוש האריז"ל, ובוצע היינו לאכול והבוצע אוכל מכל אחד שיעור כביצה, ולא נתבאר אם זהו מעיקר דין לחם משנה או מסוד ה'.

סימן רס

7 שאלה: לקדש ביום על טה עם סוכר או → להבדיל בטה אם מועיל.

שמעתי שהגאון רבי חיים עוזר זצ"ל התיר להבדיל על טה מתוק, וכן שמעתי על מרן הגריז"ס זצ"ל (הגאב"ד דבריסק) שהתיר להבדיל על טה מתוק בשעת הדחק, וצ"ב מדוע נהגו כן רק לענין הבדלה ולא התירו כמו כן לענין קידוש אפילו של שחרית. ונראה לחלק בין קידוש והבדלה, שבקידוש יסוד החיוב על יין וכדשת חז"ל זכרהו על היין, ובמקום שאין יין מצוי ומשקה אחר חשוב שמה כיון, נקרא חמר מדינה וראוי לקידוש. (ושמעתי עוד שיש מקפידים ביום גם כשמקדשין על חמר מדינה, שיהא ראוי לשתות ולהשתכר דאו דוקא חשיב כמו יין כיון

סימן רנט

שאלה: היאך יוצאין במצות לחם משנה בברכת המוציא.

נהגו כמה אנשים כשמאחרים ולא שמעו ברכת המוציא ואין עוד 2 שלמות, ממהרים ליקח לעצמם את שתי הכרות דבעה"ב ומברכים גם הם המוציא ומוסרים לו לבצוע עבורם, אבל קבלה בידינו שהגר"א זצ"ל הזהיר אוכלי שלחנו שיוצאין חובת לחם משנה רק כשבעה"ב שבוצע מוציאם גם בברכת המוציא, וביאור הדברים שמצות לחם משנה היא אף על הבציעה, וכדאיתא בשבת קיט: נקיט תרתי ובצעי חדא עי"ש, וכן בברכות מ:, והבציעה היא מעיקר המצוה, ולכן לא סגי במה שמברך לבר על לח"מ, דבעינן שהבציעה תהא מלחם משנה, ובפרט לשי" הגר"א דאף הבציעה צריך על שתי חלות, וא"כ לא מצינו שיכולין להוציא בבציעה לחוד דהרי זה מצוה שבגופו, רק כל שמוציאו בברכה ממילא מוציאו אף בבציעה שהבציעה מתייחסת לברכה, אך אם הוא בירך לבדו לא תתיחס אליו בציעת חברו. וכן בספר "תורת חיים" (א"ח רי"ג ס"ק ח') מביא שאכל אצל המהר"ם שיק, וגם הוא ציוה לו כן, ואמר שכך שמע כשאכל אצל רבו ה"חתם סופר" זצ"ל, וע"פ שני עדים כאלו יקום דבר. (ועיין בא"ח רע"ד בשם א"א שיוצא אף שמברך ברכת הנהנין לעצמו וצ"ע טובא).

לכן הוריתי לא לצאת בבציעה אלא כשיוצאים מדבוצע גם ברכת המוציא, ואף שיש כמה אדמוריים שלא נהגו להקפיד בכך בבני ביתם, אין לנו אלא להחמיר כגאונים אלו, וכן משמע בש"ע הגרש"ז זצ"ל (רע"ד ס"ד) כאן שאין יוצאין אלא ע"י ברכת המוציא, ואם איחר ולא שמע ברכת המוציא נראה שיברך על שני פרוסות שבא לפניו כשהם פרוסות שלדעת המשיב דבר (ח"א סימן כ"א) מועיל ללחם משנה, ויש לסמוך ע"ז לענין דיעבד, וכן בעה"ש כתב שבדיעבד יעשה על שתי פרוסות כדי שלא לבטל הלחם משנה, אך לכתחלה וודאי יש ליהזר בשלימות דוקא, ועיקר המצוה ד"לחם משנה" הברכה עם בציעה, וכן נראה שצריך לסמוך השתי ככרות יחד בברכה וגם בבציעה כשחותך, וגם להסמיך הבציעה להברכה ולא כאותם שכל אחד מברך בפ"ע ויש הפסק עי"ז בין הברכה לבציעה, שצריך לברך ולבצוע על שתי ככרות יחד ולחתוך אחד מהם או שניהם כפי

וצ"ל שחלב עדיף מכוס טה כיון שראוי בלי בישול, וכן בערוה"ש כ' שהרבה גדולים נהגו כן להבדיל על חלב או טה, אבל מביא מתשובות לכו"מ מהדור"ת סימן נ"א שכיון שאין שותין טה אלא מצד עצמו ולא כיון תוך הסעודה ולכן אינו חמר מדינה וכ"ז צ"ב.

סימן רסא

שאלה: חובת לימוד שנים מקרא ואחד תרגום.

חיוב שנים מקרא ואחד תרגום הוא חיוב מדרכנן ככל חיובים דרבנן כדאיתא בשו"ע ר"ס רפ"ה, ומה עוד שבגמרא (ברכות ח:) מפורש שכרו שמאריכים לו ימיו ושנותיו, והגר"א וצ"ל הזהיר מאד ע"ז, ומה עוד שהזהיר תלמידיו, לא לקרוא בלי להבין, רק המצוה ללמוד ולהבין דוקא, ולכן לדבריו נכון ללמוד כל יום חלק מהסדרה עם תרגום ורש"י ורמב"ן וכדומה, שהיסוד והעיקר הוא ללמוד תורה שבכתב עם פירושה להבין דוקא, ולא כאותם שקורים תרגום בלי להבין, שעיקר חובת תרגום היינו ללמוד עם פירושי החומש להבין, ותרגום יש להוסיף ולומר אף לאלו שאין מבינים ארמית כיון שנמסר מסיני (עיין בביה"ל ד"ה תרגום).

ולענין קטן אם יש חובת חינוך לזה, לכאורה לא גרע מכל המצוות שיש בהן חובת חינוך כשהקטן בגיל שש או שבע כל חד לפום חורפיה, כמוש"כ במ"ב סי' ע' סק"ו וברס"י רס"ט, [נועי' גם בחק יעקב סי' תמ"ב סקכ"ז], ובב"י סי' קצ"ה ואכמ"ל]. אבל אולי יש להקל כאן שעיקר המצוה הוא לא קריאה בעלמא אלא ללמוד ולהבין כמ"ש, ואם כן הזמן לחנכו לא צ"כ מוקדם אלא כשמבין בעצמו ללמוד הפרשה ולהבין, ומי"ג והלאה לא יפטור עצמו בשום אופן, ובעוה"ר מצוי היום כאלו שמזלזלין במצוה זאת וראוי להעיר להם על כך.

והסכמתי לבעל תשובה אחד כאן שמצותו לקרוא שנים מקרא, ויקרא התרגום אנגלי, כיון שאינו מבין כלל רש"י ותרגום, שאף לפוסקים דהתרגום יש לו מעלה שניתן בסיני (עי' ב"י סי' רפ"ה) מ"מ כ"ז הוא כשמבין התרגום לכה"פ מעט אבל כשאינו מבין כלל מוטב שיקרא פירש"י או תרגום ללשון לעז, רק הזהרתי לקרוא מתרגום מוסמך

שמשכר, ולכן בירה שחורה בארץ ישראל שאינו ראוי להשתכר בו כיון אין מקדשין בו דלא דומה ליון כלל (ובמה שמקדשים ממין ענבים שיוצאין בו אף כשאינו ראוי להשתכר בו, עיין במש"כ במוע"ז ח"ג סימן רנ"ה בהגהה). וכן קידושא רבא עיקר תקנתו היתה רק על היין.

אמנם בהבדלה אין עיקר המצוה יין דוקא, שמעיקרא הבדילו בתפלה לבד, כדאיתא בברכות לג., ושוב תיקנו על הכוס, ובזה מהני בין כיון ובין שאר משקין דחשיבי, ובזה לא צריך חשיבי כיון, ולכן מבדילין גם על שאר משקין חשובין בשתייתם כמו טה או קפה, ובזה מבואר שיטת הרמב"ם דלא מועיל חמר מדינה רק להבדלה ולא לקידוש, דבקידוש תקנו דוקא יין משא"כ בהבדלה שמעיקרה נתקנה בתפלה וכשהעשירו קבעוה על הכוס. [ויש לומר דבמקום ששותים הקפה עם מעט חלב פשיטא שצריך להוסיף מעט חלב דוקא], ובמקום ששותים בירה שחורה אף שלא משכר כשר להבדלה, ולפי זה אפי' לא להרמב"ם בבוקר יש לזהר להשיג יין או מיץ ענבים או עכ"פ לקדש על יין שרף בשיעור (וכאחרונים שמחמירים כן) אבל להבדלה אף שעכ"פ מצוה מן המובחר להבדיל על יין דוקא, כשאין יין מצוי לפניו אף על טה או קפה המקובל במדינה מבדיל לפי דיעות שהבאנו, ואף שמקדשין על הפת ואין מבדילין בפת היינו דקידוש תלוי בסעודה ולכן הקידוש חשיב גם על הפת משא"כ בהבדלה ואכמ"ל.

אמנם כאן במדינה (בדרום אפריקא) נראה דלא מועיל ביין שרף דלא נקרא חמר מדינה, שרק במקומות ששתו י"ש יום יום נקרא לכ"ע חמר מדינה וכמוש"כ במג"א סק"א, אבל לדין הי"ש ביוקר ולא מצוי, ושותים ממנו רק לעתים לא מועיל היום כאן לקידוש אפילו דיום. (והיינו מפני שנראה דחמר מדינה כאן תלוי בעיר דהיינו יוהנסבורג, ואף שהשחורים סביב בעיירות וכפרים רגילים להשתכר חכופות ביין שרף, לא מועיל משום כך להחשיבו כיון בעיר כאן) ועיין במ"א סימן קפ"ב ס"ק ב' לענין משקה בפסח דמוכח כמ"ש שתלוי בשתיית יהודים דוקא.

(עיין ב"דברי ישראל" מהגר"י וועלץ וצ"ל ח"ג עמוד קס"ח שהגה"ק בעל ישמח משה וצ"ל נהג להבדיל על כוס חלב, ומביא מהגהות הגאון דוייצען

בעוה"ת

ספר

שאלות ותשובות

שבט הלוי

חלק שלישי

תשובות ובירורים
בארבעה חלקי שולחן ערוך

זכני השם הטוב בחסדו וטובו עלינו

שמואל הלוי ואזנר

רב אב"ד דעיה"ק

זכרון מאיר - בני ברק

וריש מתיבתא דישיבת חכמי לובלין

מהדורא שלישית בתוספת הערות והשמטות, תיקונים וציונים רבים

שנת תשס"ב לפ"ק

21

סימן כו

בס"ד, ר"ח חלו השלי"ד לפ"ק — פה חוברתו ע"י לוצרן י"ו.

החדשה"ע וש"ח בכבוד,

מעט לפני נסיעתי לחו"ל לנוח קצת קבלתי מבצרו וברני משיב אפי"פ שאני מחוסר ספרים — הנה כבודו נתקשה במנהג העולם שמקדשין צבקר השאר משקין אפי"פ שאינו חמר מדינה וכן נוהגים להבדיל אשיכרא, אפי"פ שבין מלוי ויש יין לרוב צבי"מ וא"כ לכל הדעות צטור וצפוסקוס אור"ח סי' רע"ב אינו נקרא חמר מדינה — הנה דרך כלל ג' דרכים צבוגין פסחים ק"ז ע"א וצפוסקוס דלי"א אין מקדשין ואין מצדילין הגם דהוא חמר מדינה, ולי"א נהי דאין מקדשין מ"מ מצדילין והוא דעת הרמב"ם פכ"ע מהל' שבת כ"ז ובשו"ע סי' רע"ב בשם י"א, וי"א דמקדשין ומכ"ש מצדילין והוא דעת הרא"ש ושיעת הגאונים, — ועטס הגאונים פשוט דביון דצפוסקוס ק"ו ע"א ילפינן מחכור א"ח יום השבת לקדשו זכרהו על היין וכו' אין לי אלא צבניסחו ציליאתו מנין וכו' א"כ משמע דדיון יין שוב צבניסה ויליאתו, וביון שביליאתו מכני חמר מדינה כמו ציון גב צבניסה מכני — ודעת הרמב"ם דיננס צ' דיננס דצבניסה ליל שבת יש תקנה מיוחדת להדר איון דוקא אפי"פ ששכר הוא חמר מדינה ומנכח סצרה זו מסוגית הש"ס ק"ז ע"א משא"כ הבדלה דדי צחמר מדינה, ויש להסצור ציותר א"ס נימא דדעת הרמב"ם דקידוש ליל שבת דאורייתא והבדלה רק דרבנן, ובה"מ ר"ש פכ"ע לא צריח ל"י שיעת הרמב"ם צזה.

ולפ"ז ל"ל דמש"כ הרמב"ם שם ה"ו מדברי סופרים לקדש על היין ולהבדיל על היין, אין שני הדברים דומים ממש דצקדוש ע"ס הקדוש דאורייתא רק יין דרבנן מכ"מ הוא יין דוקא לא שכר הגם שהוא חמר מדינה, ובהבדלה כל ההבדלה הוא דרבנן ומש"כ להבדיל על היין, הוינו משקה חשובה לצני מדינה יין או חמר מדינה וע"כ ל"ל כן לדעת הרמב"ם כה"ל הלכה י"ז, ומכ"ש א"ש לפמ"ש חוסי שצועות כ" ע"ב ד"ה נשים צתי השני הגם קדוש על היין הוא דאורייתא, ורק מה שצריך לעטוס מהכוס הוא דרבנן, ע"כ ודאי יין דוקא, דהוא כעין אין אומרים שירה אלא על היין דמקדש דהוא יין דוקא ולא שכר מדינה, משא"כ הבדלה לכ"ע רק מדרבנן, מיכו הסכמת הראשונים כתי א"י שצחוס' דיון מכ"מ רק מדרבנן. והשתא אצא לשאלה כ"י דמ"ע מקולין צזה"ז כיון דאיכא יין לרוב, הנה גס אני מעודי נתקשתי צזה ולא מלאתי עטס הגון להנהגה זאת, וכבר נתקשה כעין זה צבי"ח סי' רע"ב על מנהג העולם דמהדרין לקדש צצקר השאר משקין, אמנס י"ל דרך אפשר

ע"פ הידוע מש"ס צכמה דוכחא דצמקוס ששכית יין כ"י זה סחס שתייתו, ועיון חוסי שצת מ"ז ע"א ד"כ בגלילה שבי צצמקוס ששכית יין כמו בגליל כ"י שותין יין צצמקוס מוס ולא כ"י משצמסים צמיס רק לרפואה, ונהי דצכ"מ לא כ"י כמו בגלילה מ"מ זה מוכח ודאי צכול"י ש"ס דתי מרבין לשחות יין ולא מוס ולא שאר משקין, — וצזה"ז נשחנו בעצמים צענין זה דגס צצמקוס ששכית יין לא נעשה היין סחס שתייתו של צני העס וצפרע צאחצ"י, וצפרוש מהדרין לשאר משקין ולא על היין, וע"כ מה שהיין מלוי ושכית צעיר אין זה גורס שלא יקראו גס שאר משקין חמר מדינה צזה"ז, זה הגלע"ד דרך למוד זכות.

מ"מ צקדוש ליל שבת קשה לסמוך ע"ז כיון דצלה"י איכא י"א שאין לקדש אלא על יין ענבים דוקא כ"ל אצל צקדוש צצקר והבדלה איכא צזה משום למוד זכות, וצבאי לציתו צמיס הקרוצוס צעצרת חי החיים אעיין עוד קצת צזה.

ובמג"א סי' פצ"ג סי"ק ג' כ"י לענין שתיית מו דצש צפסח דנקרא חמר מדינה הגם דשאר ימנת השנה לא נקרא חמר מדינה כיון דצפסח רוב כמון עס שוחים כן, כ"י דענין חמר מדינה נשחנה לפי שתיית ההמונים, אפי"פ דחחס מיורי דליכא יין, מ"מ גס צאיכא יין א"ס מהדרין הרבה לשאר משקין י"ל כן כ"ל, ועיון צצהרות הגאון מהרש"ס סי' רע"ב מציא מהשוצת מ"י שצועות סי' ד', דא"ס הוא אינו שוחה יין (מחמת נדר וכו"ו צ) כ"י שכר לדידי חמר מדינה, ועיונתי שס ורליתו ש"כ כן רק דרך אפשר, וכיונו משום דענין חמר מדינה לא נקצע ע"י אדם פרטי כיון דהשאר שוחים יין וכ"י איכא יין ושוחים כן, אצל כשכל כמון עס שוחים עוצה שאר משקין ומניחין היין אפי"פ ששכית להו ונקצעו שאר משקין כסחס שתי יש מקום לומר כן. ע"ע ד"ה סי' ל"ב

סימן כו

כבוד ידידנו היקר הרבני הח' שלמה יוסף דב ביק ה"ו צשטוקהולס
החדשה"ע בכבוד,
זה כמה ימים שקיבלתי מבצרו היקר ומחמת קולר זמני אצא רק היום צקלירת אומר אשר שאל צעיר שטוקהולס שינס צ' זמנים צענין הצריחה והשקיעה, ונחצבר לו דחצבון אחד לפי גוצה פני ה"ס וחצבון השני לפי גוצה ושפולי הברים ושאל דעתי העניי אחה דרך ישכון אור.
הנה לענין זמני שבת וי"ע אין ספק דלריך להחמיר צעיר לפני שקיעתה צאופן שכאשר שקעה חמה לעין כל יש ספק צין השמשות מלבד הנוהגים בכל הדברים כר"ת אצל לענין זמני יום ויללה צעלמס

22

ב

בענין החוליס לתנוקה של ניר שנהחדש היום, שאריכיס לפחות הדבק שנתדבקו יחד, ואח"כ אחר הלבישה לתנוק שזב יש טעה הדבקה, והטעם שואלים לענין שבת מהו.

הנה מדבק הוא מגדר הופר כמש"כ הרמב"ם פ"י מה' שבת ובשו"ע סי' ס"ד, ופשוט דהיינו ענין מדבק ניירות או עורות והיינו לעולם, חכ גדר הפירכה לעולם, אבל ענין הדבקה הניל שעשו כמעט רפוי ע"מ לסגור ולפתוח בכל עת הוא לכל היותר הופר לזמן שאינו של קיימא, ומלשון רמ"א סי' ש"ז סי"ג משמע דמשקיף הדק מקיל בזה רק דאין להחיר צפני ע"ה.

וא"כ לזרז הנוק הי' מקום להקני צפשויות, וצפרט שאני מסופק אם כה"ג כלל בגדר הופר, מכ"מ בכל אופן לא גרע מהופר לזמן, איברא כדי להחמיר באיסור המור דשבת דרכי להורות שההדבקה ההולונה אפשר לפתוח צפשויות, כיון שהוא רק בגדר קורט, ויש מקילים בקורט לזמן יותר מהופר לזמן, וגם הוא כמעט בגדר רפוי כאשר שינו ראו אולם להדבקה ההדבקה הפנימית שהוא בגדר הופר לזמן, וגם עושים דבוק יותר עלחי שלא להדבוק רק בקלה ההדבקה, ומספיק להיות קרוי שלא כדרך בנדון שלנו שהוא בלתי"ה אינו נדון של הורה, ולהשגשג צפחיתה זו כמו פוחח ביה הולאר בשבת מ"ה ומכות ג' ושו"ע פ"ז ס"ג לפי דעתו העני' אין מקום לזה דמלך זה כאלו פוחח ועומד ואין כאן קורט כניל וגם לא מכה צפטים ליש סוברים קו.

ע"ע לקמן סי' ע"ה ד' ג

בענין תניק קטן שרגיל שנהחדש הכשר סביב לבית הערוה שלו מלפניו ומלאחריו ולר"ך להניח משחה מכו הדק לענין שבת.

ד' שכבר לדדתי צעניי בשבת הלוי הי"ד סי' ל"ג, דיש מקום להחיר כשדוחק מתוך השפופרה ואינו ממרה כלל או פ"י טפטיף באלצב בני מרות, ואף שכי הרא"ש פ"ק דשבת ס"ג ופסק סי' רנ"ב דאסור בהנחה קולור עבה גם בני מרות משום גזירה דשחיקה סתמנין או גזירה ממרה ההם מנייה ע"י המכה כבר דבר שנתמרה על הקולור משא"כ הכא.

ואע"פ שצ"ח ש"ד סי"א לענין הנחה בנקב גזריק דאפי' בהנחה בני מרות גזריקן, היינו צמקוס שאין מתירין גזירה שחיקה סתמנין, אבל לזרז הנוק קטן שהוא בגדר חולה שאצ"ם כניל, ומכ"ש אם יש לו יסורים פ"י האדמתה העור והבשר ולפעמים עד כדי ירידת דם מהפלגוע פשיטא דכלא מרות וע"י שינוי דאפשר להקל. ולפי מה שכי צ"ח בהל"ד סי"ם שכי"ח אין לתנוק דין הולה ושצ"ם רק לענין הכנת אוכל, מכ"מ שאר טעמים להקל נשארים.

ד

לענין רחילה הנוק בשבת יו"ט דרגולים לרחש כלל יוש יא"כ היינו רביתיהו, הנה לענין עלא איסור רחילה בכל גופי שבת ויו"ט כל אחד דכינו אין מה לדבר שלזרז קטן מיתר ואין כאן גזירה רחילה עיין אריח סי' שכ"ו וסי' הקו"א.

ולענין להשים החוליס תחת התניק בשבת הרחילה, עיין בגזירה הלכה אריח סי"ם ש"צ ובמ"ב סי' הקו"א סי' ק"ד, באיזה אופן מלך להקל דהיינו דנקיים לגמרי,

אבל באמת יש גזרה קרובה מאד של סחיטה עיין צב"ל שם, פ"כ אם אפשר עכ"פ כיון דצוה"ז ישנם מיני ניילון שאין צב"ס שרייתם זו כבוסס כעור, וגם אין בהם עכ"פ גזרה סחיטה לעשות ע"י איזה מיני ניילון כניל.

וצר"ך להזכר לעשות רחילה רק צמים המין שהוחמו מע"ש או בשבת צהיחר ע"י שעמדו מע"ש, (אע"פ שבמק"א כהבנו בזה דל"א איכא גם בזה איסור הרחילה כאשר כתבתי בשבת הלוי), ולא להוכיף סבון או דבר אחר שיכול לגרום צקל איסור דאורייתא, ולזרז חנוק חולה יש לעשות ע"ה כפי הלארז.

סימן לב

ע"כ"ק ויג"ה תשמ"ב לפ"ק.

כבוד ידידנו הרב הגאון המופלג ירא ושלם טובא כש"ת ר' אלפר הלוי רובינשטיין שליט"א רב ור"מ ובעמח"ס מגדנות אלי".

אחדה"ש רש"ת באהבה.

יקרתו קבלתי ומחמת קולר זמני לא באתי רק עכשו

ובקולר, מע"כ החעורר ד"ת על מש"כ צעניי בשו"ת שבת הלוי ח"ג סי' כ"ז דרך למוד זכות על שנהגין בשחריה פ"ק ובהבדלה להשתמש בשאר משקן אע"פ שיון מלוי טובא וא"כ לכאורכ יין המר מדינה, וכתבתי דרך אפשר דצוה"ז נשתנו העצמים דגם צמקוס דשכיה יין לא נפשה יין ההם שהייתן של בני העם וצפרט אחצ"י, ימתדין אחר שאר משקאות דוקא יע"ש כתבתי צביאור, וכ"ה כמעורר וכמסייע כמעורר כל שלא הזכרתי שזה דוקא באין לו יין בתוך ביתו והביא ממ"ב סי' רל"ו, פשיטא דכך דעתי חלה שהוכרתי לקר שם כאשר יראה, ובאמת הלא הוא מוזכר צב"ה ומג"א סי' קפ"ב, ואמנם אם מונע עלמו צוה"ז משום שמני העצב אין סובלים כ"כ יין אז אפילו יש בתוך ביתו לא מחויבו כאשר הרגיש גם כ"ז דלא גרע מהצבי עדיף, וכ"ז גם כמסייע וחולה סברתי להלכה בפלגתה הראשונים והדעות צ"ח א"כ יין גדל סביבת העיר גורס, ואז אינו מתירוס הגם שיון שכיה צעיר כמש"כ מג"א סי' קפ"ב, ולדעה שניה דעת הר"ב ודעמי כל שמלוי צעיר אין מתירוס כלל, והיינו דדפתח דרוב שחייב בני המדינה גורס, והעיר ג"כ מדברי שו"ע דר"ב סי' ער"ב, ודצרו נכונים בזה.

ומה שיש לי להעיר בזה הוא פלוגתת מג"א וא"י סי' רל"ו בהבנת דברי הרמ"א סי"ב שכי שטוב יותר להבדיל על כוס יין פגוס מכוס שכר שכי מג"א דה דוקא כשלא הוי שכר המר מדינה, אבל צמקוס דכ"ו שכר המר מדינה שכר עדיף מ"ן פגוס, ודעת הא"י דגם צמקוס דכ"ו שכר המר מדינה כוס יין פגוס קודם (ולשון הרמ"א לכאורה לא משמע כמג"א דא"כ מה זה שכי שטוב יותר הלא צמקוס שאין שכר המר מדינה מן הדין אסור וכבר העיר בזה הגרסק"א שם, איברא כג"א הסכים לדעה מג"א יע"ש"כ) ויש לדעת במה פליגי הדעות, ולכאורה י"ל דפליגי נמי צב"ל אם המר מדינה הוחר דוקא אם אין מלוי צעיר או אין מלוי צב"ה, אבל אם מלוי הי"ב בגדר הדק, הגם

חלק חמישי